

264. Wł. Mickiewicz do J. I. Kraszewskiego 1 V 1885 Rkp. BJ 6520 k. 281-282.

[Tłumaczenie:]

[k. 281r]

Paryż, 1 maja 1885

7, rue Guénégaud

Drogi Panie,

Ja również rozumiem mojego ojca dopiero wtedy, gdy jest w pozycji stojącej, ponieważ był to przede wszystkim człowiek słowa i czynu. Kamień druidyczny nic mi nie mówi. We Francji byli artyści nawiązujący do druidyzmu¹. Jean Reynaud² i Henri Martin³ zachwycali się triadami, ale druidyzm w Polsce? Zdaje mi się to czystą fantazją. Mój ojciec nie cierpiał w sztuce [k. 281v] stosowania togi rzymskiej w przypadku postaci współczesnych, wątpię, żeby druidyczna koszula spotkała się z jego uznaniem. Jest czymś nie mniej oczywistym, że pomysł, by rzeźbiarze pracowali pod dyktando malarza, jest absolutnie bez precedensu. Ów malarz każe panu X wyrzeźbić sowę, panu Z – orła, a jakiemuś innemu – fotel, etc. Przypomina to sposób, w jaki w Anglii, w fabrykach przeznaczonych do rozwijania gustu artystycznego, wykonuje się kopie obrazów Rafaela⁴: jakiś pracownik ma wykonać twarz, potem przekazuje obraz [k. 282r] koledze, który zajmuje się tylko dłońmi, podczas gdy inny specjalizuje się w płaszcach. Niezręczna decyzja jury wywołała takie zamieszanie, że każdy był zachwycony, iż może umyć ręce i zrzucić całą odpowiedzialność na Matejkę⁵. Gdyby Matejko nie zadowolął się tylko malowaniem i jednocześnie rzeźbił, tak jak Michał Anioł⁶, byłoby świetnie. „Dostrzegam w tym los Kartaginy” – wykrzyknął Hannibal⁷. A my dostrzeźmy w tym nieszczęście Polski, która od ponad stulecia we wszystkim na próżno oczekuje, aż zacznie się jej powodzić. Szczęśliwi ci spośród moich rodaków, którzy dożyją tej chwili.

---

¹ Druidyzm – religia starożytnych Celtów polegająca między innymi na czczeniu sił przyrody i wierze w wędrówkę dusz.

² Jean Ernest Reynaud (1806-1863) – francuski filozof, polityk-socjalista, autor prac poświęconych poglądom Saint-Simona i metafizyce.

³ Henri Martin – zob. list nr 76.

⁴ Rafael Santi (1483-1520) – jeden z najwybitniejszych malarzy włoskiego renesansu.

⁵ Jan Matejko – zob. list nr 233.

⁶ Michał Anioł Buonarroti (1476-1564) – rzeźbiarz, malarz i architekt, jeden z najwybitniejszych artystów włoskiego renesansu.

⁷ Słowa Hannibala na widok odciętej głowy Hazdribala. Hannibal stracił wtedy nadzieję na zwycięstwo z Rzymianami i zdał sobie sprawę z nieuchronnej klęski Kartaginy.

[k. 282v] Znowu miałem trudny czas, albowiem straciłem mojego brata Jana⁸. Umarł dla świata; odprowadziliśmy go w ścisłym gronie rodzinnym do jego ostatniego miejsca spoczynku. Na tamtym świecie można znaleźć zrozumienie tego świata i pocieszenie po nim.

Odczuwam prawdziwy ból na myśl, że męczy się Pan bez powietrza, przestrzeni i świeżości, niezbędnych w Pańskim wieku i przy obecnym stanie Pańskiego zdrowia... Z góry dziękuję za artykuł. Gdy mówi Pan: „Pomyślę o tym”, traktuję to jako coś już zrobionego. Nie ma co porównywać temperatur, choć 20 stopni w cieniu w Magdeburgu⁹ to nie to samo co 20 stopni w cieniu na Capri.

Serdecznie i z szacunkiem,

Władysław Mickiewicz

---

⁸ Jan Mickiewicz zmarł 25 IV 1885. Zob. też list nr 66.

⁹ Proces o szpiegostwo – zob. list nr 230.